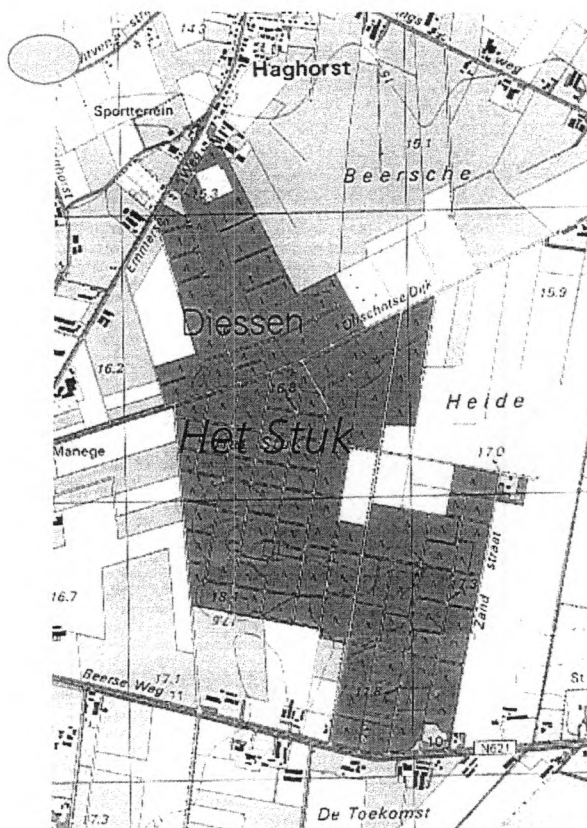

**Broedvogelinventarisatie 2002
van het bosgebied**

Het Stuk

gemeente Hilvarenbeek

Vogelwerkgroep Midden-Brabant

**Broedvogelinventarisatie 2002
van het bosgebied
Het Stuk
gemeente Hilvarenbeek**

Vogelwerkgroep Midden-Brabant

samengesteld door:

P. Busink

januari 2003

Inhoudsopgave

Inleiding	3
Het gebied	4
De inventarisatie	8
Verwerking van de gegevens	9
De resultaten	9
Bespreking van de resultaten	10
Algemene indruk:	10
Bespreking van de soorten:	10
Andere waarnemingen	12
Conclusies en aanbevelingen	12
De inventariseerders	15
Dankwoord	15
Gebruikte literatuur	15
Bijlage	16

Inleiding

Het Stuk is een bosgebied dat ligt ten noorden van de verbindingsweg tussen Middelbeers en Dies-sen (Beerseweg, Voorteindseweg). Het ligt na de laatste gemeentelijke herindeling nu in zijn geheel binnen de gemeentegrenzen van Hilvarenbeek. Het Stuk is een bebost restant van ongeveer 138 ha van de voormalige Beersche Heide. Samen met de Kleine Oisterwijksche Heide vormde het een heidegebied van een uitgestrektheid die wij ons nu nauwelijks meer kunnen voorstellen. Nog omstreeks de tijd van de Eerste Wereldoorlog lag dit heidegebied in oost-westrichting ingeklemd tus-sen de stroomgebieden van de Beerze en de Reusel. In de noord-zuidrichting grensde dit heidege-bied aan de dorpen Oisterwijk en Hoogeloon.

Wanneer de Historische Atlas van Noord-Brabant erop wordt nageslagen, is op kaart no. 668 (de kaart van Middelbeers) een gedeelte van het voormalige heidegebied te zien. Alleen in de fantasie kan enigszins het landschap voor de geest gehaald worden. De skyline rondom moet er toen heb-ben uitgezien als een strakke horizon met hier en daar een kerktorensplits als teken van menselijke aanwezigheid.

Wat bij verdere bestudering van de historische kaart opvalt is, dat toentertijd ook al een begin ge-maakt werd om vanuit de woonkernen de heide om zich heen te exploiteren door er bossen op aan te planten. Dit moet hier als een eerste aanval op de "woeste gronden" zijn geweest om cul-tuurgronden te creëren.

Het meest in het oogspringend is op deze kaart wel het boscomplex grenzend ten noorden aan de "Middelbeerschedijk" (nu Beerseweg). De contouren van dit boscomplex komen in grote lijnen overeen met het zuidelijk deel van het bosgebied wat nu "Het Stuk" heet. (zie afb. 1 en 2, pagina 5). Het verschil met toen is, dat alle heide inmiddels intensief gebruikte agrarische gronden zijn geworden. Alhoewel in een heel ander decor is de "enclave-status" van het bosperceel wel het-zelfde gebleven.

Het totale bosareaal is gedurende de vorige eeuw blijkbaar ook veranderd. Aan de oostkant is een gedeelte voormalig bos alsnog omgevormd tot agrarisch cultuurland, terwijl aan de west- en noordkant aangrenzende heide werd omgevormd tot "mastbos". Dit laatste gebeurde nog na de Tweede Wereldoorlog tot omstreeks 1960.

Wanneer de bosomlooptijd op ± 70 jaar wordt gesteld, moet nog veel bosbestand tot de eerste generatie behoren. Het zuidelijk gedeelte van Het Stuk bestaat waarschijnlijk uit de tijd van de eer-ste aanplant en moet daarom als een soort "monument van de tijd" beschouwd worden.

De Provincie kwalificeerde Het Stuk, in het recent uitgebrachte "Natuurgebiedsplan Beerze-Reusel", als een voormalig heidegebied dat bebost is met naaldhout met een relatief lage natuur-waarde. Verder is het opmerkelijk dat Het Stuk altijd een enclave-status heeft gehad, want vroeger lag het in een heidelandschap en nu in een intensief landbouwgebied. Ook wordt normaliter wei-nig aandacht besteed aan natuurwaarden van zgn. naaldhoutproductiebossen.

Het bovenstaande bleek genoeg redenen te hebben voor de Vogelwerkgroep Midden-Brabant om Het Stuk te inventariseren op broedvogels. Wellicht zijn er verschillen te ontdekken in het voorko-men van broedvogelsoorten in bospercelen van verschillende leeftijdscategorieën of in bospercelen van verschillende samenstelling. En wellicht zijn de natuurwaarden van een redelijk oud naaldbos niet zo gering als men veronderstelt.

Het gebied

Het Stuk ligt op een relatief hoog gelegen dekzandrug, waardoor het de waterscheiding vormt tussen de stroomgebieden van de Reusel en de Beerze.

Conform de algehele afhelling van de dekzandplateaus in de Centrale Slenk helt Het Stuk van ongeveer 17,5 m NAP aan de Beerseweg in het zuiden tot ongeveer 15,3 m NAP aan de Emmerseweg. Het centraal gelegen hoogste punt reikt tot 18,4 m NAP. Plaatselijk is in het centrale gedeelte van Het Stuk nog enig stuifzandrelief aanwezig. Door het hoogteverschil van meer dan 3 meter met het westelijk gelegen dal van de Reusel en het oostelijk gelegen dal van de Beerze, fungeert Het Stuk als een niet te onderschatten groot lokaal infiltratiegebied. De neerslag die hier in de bodem infiltreert komt voor een belangrijk deel in de vorm van kwelwater weer naar boven in de beekdalen van de Reusel en de Beerze. Het functioneren van dit infiltratiesysteem is gebaat bij het voorkomen van een schrale, open begroeiing, zoals de struikheidevegetatie die hier eeuwenlang het aspect bepaald heeft.

Een waardevol ecologisch aspect van Het Stuk betreft de grote oppervlakte van een droog en relatief voedselarm milieu. Er heeft immers een minimale bemesting plaatsgevonden en het bodemprofiel is nagenoeg ongestoord gebleven. Dergelijke gebiedskwaliteiten die vroeger heel algemeen waren zijn tegenwoordig zeldzaam geworden. Zowel in landschappelijke als ecologische zin kunnen we er niet zuinig genoeg op zijn.

Aannemelijk is wel dat voor de bosaanleg aan het eind van de negentiende eeuw, enige bodembewerking heeft plaatsgevonden. De contouren van het voormalige heidelandschap zijn echter op veel plaatsen in Het Stuk nog duidelijk herkenbaar. Om de heide te ontginnen tot cultuurland was het gebruikelijk om eerst "mastbos" aan te planten. Na deze "voorontginning" moest na het kappen van het "mastbos" agrarische cultuurgronden gevormd worden. Het huidige oudste deel van Het Stuk heeft kennelijk de status van "voorontginning" kunnen behouden. Op deze gedeeltes komen dan ook grove dennen en douglassen voor, die gezien hun leeftijd nog tot de eerste aanplant van dit bos moeten behoren.

Ook tot de vroegste aanplant behoren de inlandse eiken die langs enkele "ontginningswegen" in Het Stuk van noord naar zuid lopen. Op veel andere locaties zijn in het verleden gedeeltes vlakte-gewijs gekapt. Aan de huidige opstanden op deze locaties (de tweede generatie) is te zien dat Het Stuk uitsluitend bestemd en bedoeld is voor de houtproductie. De herplant op deze plaatsen geschiedde dan ook dicht op elkaar, waardoor in een later stadium de struik- en kruidlaag op deze locaties zich niet hebben kunnen ontwikkelen. Alle bomen zijn hier dan ook van dezelfde leeftijd en natuurlijke bosverjonging kan in deze monoculturen dan ook niet voorkomen (zie afb. 3 en afb. 4).

afb. 3
Eén van de voorkomende "dennenakkers". Deze bossages hebben minimale natuurwaarde door het ontbreken van voldoende licht op de bodem.

afb. 4
Een "loofhoutakker". De eiken staan netjes in het gelid. Alleen in het vroege voorjaar kan, door het nog ontbreken van de bladeren, een summiere kruidlaag ontstaan en dan nog maar van één soort.

Op enkele plaatsen in Het Stuk waar een open structuur heerst, vindt men meteen de relictten van weleer terug. Hier groeit dan ook steevast struikheide (zie afb. 5).

afb. 5
Op sommige open plaatsen in Het Stuk zijn relictten te zien van het voormalige immens grote heidegebied.

In de oudere gedeeltes staan de grove dennen redelijk uit elkaar. Dit heeft meteen zijn weerslag in het voorkomen van een redelijke struiklaag met een bijbehorende kruidlaag. Op veel plaatsen bestaat de kruidlaag uit vrijwel alleen bochtige smele (grassoort). Op menig andere plaats komt geheel bodembedekkend de adelaarsvaren voor. Deze open-bosstructuren zijn niet alleen ecologisch maar zeker ook visueel het aantrekkelijkst (zie afb. 6).

afb. 6
Het oudste gedeelte van Het Stuk wordt gekenmerkt door een open grove dennenbestand. Hierdoor zijn de struik- en de kruidlaag tamelijk sterk ontwikkeld. Dit biotoop herbergde dan ook de grootste dichtheid van bosvogels.

In het centrum van Het Stuk komt een vrij open gedeelte voor. Enkele gedeeltes hiervan zijn na een eerdere velling opnieuw ingeplant. Ook wordt hier op twee percelen nog maïs verbouwd. Deze percelen worden geheel omzoomd door bos (zie afb. 7).

afb. 7
Eén van de twee maïsakker-enclaves geheel ingesloten door bos. Door *braakligging* kunnen deze akkers in de nabije toekomst de basis vormen voor talrijke voedselketens. Door *afgraving* kunnen deze akkers op langere termijn een heide-biotop worden.

Doordeweeks is Het Stuk vaak een oase van rust. Er worden weinig wandelaars of fietsers gezien. Van de aanwezige trimbaan wordt af en toe gebruikt gemaakt. De rust kan wel verstoord worden door auto's of landbouwvoertuigen die over de Oirschotsedijk of over de zandweg tussen de Beerseweg en de Oirschotsedijk door het bos rijden. Op zondagen, vooral wanneer het mooi weer is, wordt er wel veel gewandeld. Echter de rust wordt 's-zondags niet zelden abrupt en wreed verstoord door voorbijrazende motorcrossers.

De inventarisatie

In februari 2002 is met een uileninventarisatie de broedvogelinventarisatie officieel begonnen. Daarna zijn tijdens de broedtijd in het gebied zes individuele inventarisaties gehouden. Op twee zondagochtenden vanaf zonsopgang hebben groepen vogelaars in het hele gebied een simultaan-telling gehouden.

Twee keer is in juni en juli een nachtinventarisatie geweest.

Voor de broedvogelinventarisatie zijn de SOVON-normen gehanteerd. De inventarisatie bestond dan ook voornamelijk uit het registreren van territoriale gedragingen van vogels (bv zang, baltsge-drag, voedseltransport e.d.), die zich binnen de zogenaamde datumgrenzen afspeelden.

In 1997 is door de samensteller van dit rapport een broedvogelinventarisatie uitgevoerd. Toen zijn alleen de "zeldzamere" soorten geïnventariseerd. Deze inventarisatie is verder niet gepubliceerd. Voor enkele soorten worden de resultaten van 2002 vergeleken met die van 1997.

Verwerking van de gegevens

Het is natuurlijk moeilijk om precies het aantal broedgevallen te bepalen van elke vogelsoort in een uitgestrekt bosgebied zoals Het Stuk. De inventarisatie werd uitgevoerd door mensen die doorde-weeks hun arbeidsverplichtingen hebben en daarom vooral moesten uitwijken naar de weekenden. De weersomstandigheden van enkele weekenden waren van dien aard, dat inventariseren geen zin had. Ofschoon het feit dat de inventarisatie werd gedaan door ervaren vogelaars en dat steeds de SOVON-normen werden gehanteerd, is het reëel te veronderstellen dat een 100% kwantitatief resultaat niet haalbaar is. Om inzicht te krijgen in de populatieopbouw is het trouwens niet belangrijk of er in een gebied 149 of 153 territoria van één bepaalde soort aanwezig zijn.

Voor de uitwerking is daarom gekozen voor een tussenvorm. De telresultaten worden daarom in zeven categorieën ingedeeld en wel de categorieën A t/m G.

De categorieën stellen het aantal waargenomen broedvogelterritoria voor, die tussen een minimum en een maximum liggen, te weten:

Categorie A	1 territorium
Categorie B	2 t/m 5 territoria
Categorie C	6 t/m 10 territoria
Categorie D	11 t/m 20 territoria
Categorie E	21 t/m 50 territoria
Categorie F	51 t/m 100 territoria
Categorie G	meer dan 100 territoria

De overzichtelijkheid van de vogelpopulatie-opbouw in het bosgebied komt ons inziens door deze vorm van weergave ten goede.

Voor de volledigheid zijn alle vastgestelde territoria als bijlage aan dit verslag toegevoegd. Dit overzicht is samengesteld aan de hand van de lijst met vogelsoorten op alfabetische volgorde, die elke inventariseerder heeft gebruikt tijdens de inventarisaties.

De resultaten

In onderstaande tabel zijn de waargenomen broedvogelterritoria in alfabetische volgorde in de betreffende categorieën ingedeeld.

Categorie A:	boomvalk	ransuil
	gekraagde roodstaart	spotvogel
	groene specht	torenvalk
	havik	wielewaal
	kleine bonte specht	witte kwikstaart
	kneu	ijsvogel
	koekoek	
Categorie B:	bonte vliegenvanger	grasmus
	Boompieper	grauwe vliegenvanger
	Bosrietzanger	groenling
	bosuil	kruisbek
	buizerd	ringmus
	ekster	sperwer
	fazant	spreeuw
	geelgors	zwarte specht

Categorie C:	gaai grote lijster heggemus	tortelduif tuinfluiter zwarte kraai
Categorie D:	boomkruiper Fitis grote bonte specht	holenduif staartmees zanglijster
Categorie E:	goudhaan Kuifmees Matkop	pimpelmees zwartkop zwarte mees
Categorie F:	houtduif koolmees tjiftjaf	
Categorie G:	merel vink winterkoning	

Bespreking van de resultaten

Algemene indruk:

In 2002 werden in Het Stuk van 53 verschillende vogelsoorten broedvogelterritoria vastgesteld. Dit aantal ligt boven verwachting. Want het is "algemeen" bekend dat in een naaldbos, waar Het Stuk ogenschijnlijk ook toebehoort, door het eenzijdige naaldhoutbiotoop het aantal vogelsoorten beperkt is. Gezien de soortenlijst zitten er naast de typische "naaldbossoorten" toch ook veel "loofbossoorten" bij. Ook de aanwezigheid van een aantal "struweelvogels" valt op. Door deze bevindingen moet het imago van Het Stuk (saai naaldbos) ons inziens dan ook worden bijgesteld. Daarom mag er ook geconcludeerd worden dat Het Stuk verschillende biotopen moet herbergen.

Bespreking van de soorten:

- Opvallend is dat van 13 vogelsoorten slechts één territorium vastgesteld werd (cat. A), hetgeen een vrij groot aantal is. In categorie B komen 16 soorten voor. De soorten die behoren tot de categorieën A en B blijken *niet* tot de typische "naaldbossoorten" te behoren. Hieruit kan worden afgeleid dat de omvang van andere biotopen dan naaldbos, waarin deze soorten voorkomen, vrij klein moet zijn.
- De soorten die wel tot de typische naaldbossoorten behoren zijn bijv. de *mezen*. Als groep scoort de mezen groep kwantitatief dan ook het hoogst (cat. E). De vijf soorten die tot deze vogelgroep behoren, kwamen alle meer dan gemiddeld voor. Drie soorten van deze groep zijn typische bewoners van naaldbossen. Dit gegeven bevestigt dat Het Stuk voornamelijk uit naaldbos moet bestaan. Ook de goudhaan, een typische naaldbossoort, is in deze categorie vertegenwoordigd.
- In tegenstelling tot de mezen, vallen de *kraaiachtigen* op door hun kleine aantal. De kauw bleek zelfs in zijn geheel te ontbreken. Van de ekster werden slechts twee territoria vastgesteld. Vooral buiten de broedtijd worden op de agrarische gronden rondom Het Stuk nogal eens groepen "kraaien" gezien (roek, kauw, zwarte kraai). Uit de inventarisatieresultaten blijkt dat deze vogels Het Stuk niet als broedgebied gebruiken.

- Een andere vogelgroep die slecht vertegenwoordigd was, zijn de *hoenders*. In het agrarisch gebied rondom Het Stuk zijn geen roepende patrijzenmannetjes gehoord. Van de fazant zijn slechts twee territoria vastgesteld.
- De *dagroofvogels* zijn redelijk vertegenwoordigd. Roofvogels staan aan de top van de voedselpiramides en komen daarom kwantitatief weinig voor. Van deze groep werden vijf soorten vastgesteld. Eenmaal is er een wespendif vliegend boven het bos waargenomen. Alhoewel deze soort zich heimelijk in zijn territorium gedraagt, was deze ene waarneming toch te incidenteel om meegeteld te worden.
- Van de *uilen* kwam de bosuil het meeste voor (5 territoria). De ransuil is blijven steken op 1 (roep gehoord). Omdat deze soort ook een "lastige" is, is later in het broedseizoen in het donker geprobeerd om roepende jongen waar te nemen. Er zijn toen geen bedelende jongen van de ransuil gehoord, wel van de bosuil.
- De *spechten* zijn met vier soorten goed vertegenwoordigd. De grote bonte specht is de meest algemene met 13 territoria. Vergeleken met een aantal jaren terug lijkt het aantal van de groene specht afgenomen te zijn (in 1997: 3 territoria, nu 1). Het aantal van de zwarte specht lijkt echter te zijn toegenomen (in 1997: 0, nu 2 territoria).
- Van de *duivensoorten* komt de zomertortel zoals verwacht het minst voor. Deze soort is in het afgelopen decennium hard achteruit gegaan, met de 8 vastgestelde territoria valt zijn voorkomen in Het Stuk dan ook niet tegen.
- De *vinkachtigen* zijn met 5 soorten vertegenwoordigd. De opvallendste soort is misschien wel de kruisbek. Van deze typische naaldbossoort werden 3 territoria vastgesteld. Er zijn later in het broedseizoen ook jongen van deze soort gezien. Naast de vink als meestvoorkomende vogelsoort in Het Stuk (143 territoria), komen de groenling (2) en de kneu (1) er maar magertjes van af. Daarentegen valt de geelgors met 2 territoria weer wel mee, want deze soort is in de laatste decennia in Brabant op heel veel plaatsen verdwenen.
- De *lijsterachtigen* (grote lijster, zanglijster, merel) lijken goed vertegenwoordigd te zijn. Opmerkelijk is het vastgestelde territorium van een wielewaal (in 1997 geen).
- Ook bijzonder is het vastgestelde territorium van een *Ijsvogel*. Alhoewel eerder een Ijsvogel bij een gegraven vijver werd gezien, bleek vrij laat in het seizoen dat het hier toch om een broedgeval ging. Want toen werden roepende jongen gehoord en gezien in de nestopening die in een \pm 1 meter hoge wand van dezelfde vijver zat.
- De soorten die behoren tot de *struweelvogels* zoals boompieper, bosrietzanger, grasmus e.d. werden uitsluitend waargenomen in het centrum van het oudste gedeelte. Dit open terrein is gedeeltelijk bedekt met jonge bosaanplant (zie afb. 8, pagina 12). Omdat het groeien van het bomenbestand hier uiteraard doorgaat, wordt het open karakter van deze locatie langzaam minder. Dit wordt bevestigd door het verdwijnen van "open gebied soorten" die bij de inventarisatie van 1997 wel werden vastgesteld zoals boomleeuwerik (1997: 2 territoria), roodborsttapuit (1997: 2 territoria) en wulp (1997: 1 territorium). Ook op de twee voormalige vuilstortplaatsen kwamen struweelsoorten voor, weliswaar in mindere mate.
- Bij een avondbezoek zijn de open plekken speciaal gecontroleerd op het voorkomen van de *nachtzwaluw*. Dit had geen resultaat.
- Wat verder uit de resultaten opvalt is dat van de algemenere soorten zoals spreeuw, gekraagde roodstaart, koekoek erg weinig werden waargenomen.
- Verder is het opmerkelijk dat de bonte vliegenvanger (3) meer werd waargenomen dan de grauwe vliegenvanger (2).

afb. 8
In dit open gedeelte
in het centrum van
Het Stuk kwamen de
meeste struweelvo-
gelsoorten voor

Andere waarnemingen

Naast het hoofddoel om broedvogelterritoria vast te stellen, is ook facultatief gekeken naar andere diersoorten.

- Eén uitzondering zijn de vleermuizen. In de nacht van 26/27 juli werd met een bat-detector naar deze diersoort gericht gezocht. Het Stuk werd toen niet vlakdekkend geïnventariseerd. De soorten die aangetroffen werden, waren: gewone dwergvleermuis, ruige dwergvleermuis, laatvlieger. Het tijdstip in juli was te laat om nog mogelijke vleermuiskolonies op te sporen.
- Andere zoogdieren die in Het Stuk werden aangetroffen, waren: konijn (opmerkelijk weinig), haas (opmerkelijk weinig), eekhoorn, egel, vos (1x), ree, hermelijn, wezel, diverse muizensoorten.
- Andere waargenomen vertebrate diersoorten die genoteerd zijn: gewone pad, bruine kikker, levendbarende hagedis.
- Op de voormalige vuilnisstortplaats langs de Oirschotseweg zijn verschillende dagvlindersoorten waargenomen, zoals: distelvlinder, koninginpage, landkaartje, gehakkelde aurelia, atalanta, kleine vos, dagpauwoog, vuilboomblauwtje, vuurvlinder, bruin zandoogje, bont zandoogje.

Conclusies en aanbevelingen

Het Stuk blijkt faunistisch gezien toch interessanter te zijn dan dat het wellicht in eerste instantie leek. Uit de lijst van de waargenomen soorten blijkt Het Stuk toch elementen te bezitten waardoor het geen saai productiebos blijkt te zijn. Elementen die voor grotere variaties zorgen, zijn zeker de huidige open plekken in het bosperceel. Deze locaties zullen echter in de tijd steeds minder open blijven, hetgeen al is gebleken uit het recent verdwijnen van bepaalde vogelsoorten.

De Vogelwerkgroep Midden-Brabant vindt daarom dat het sterk aan te raden is om deze locatie haar oude open karakter (heide) terug te geven. Een aangepast begrazingsprogramma door bijvoorbeeld schapen zal dan ook plaatselijk goede diensten kunnen doen. Ook de overgangen naar het bos toe, kunnen door begrazingstactieken geleidelijk aan gerealiseerd worden. Voor realisering van zulke biotopen kan gedacht worden aan runderbegrazing. Van oudsher kwamen in Noord-

Brabant zgn. brandrode runderen voor. Deze "winterharde" koe is inmiddels teruggefokt en zal daarom bijzonder geschikt zijn om hier ingezet te worden.

Op de plaatsen waarin het bos het meeste reliëf voorkomt, zal men door meer openheid te creëren dit oorspronkelijk geomorfologisch fenomeen visueel kunnen versterken. Het zijn tenslotte de nog in takt zijnde contouren van vroegere standverstuivingen. Tevens krijgt men door zo'n ingreep meer verscheidenheid van biotopen in het bos. In het oudste gedeelte staan de grove dennen voor houtproductie-begrippen redelijk ver uit elkaar. Door deze open structuur kunnen hier vrij behoorlijke struik- c.q. kruidlagen ontwikkelen. Niet vreemd is het dan ook, dat in deze gedeeltes de meeste bosvogelterritoria werden gevonden. Om de biodiversiteit in de toekomst nog meer te ontwikkelen, kan plaatselijk nog meer openheid gecreëerd worden waardoor levensvormen meer ontwikkelingsmogelijkheden kunnen krijgen. Wanneer deze openheid gecreëerd wordt door het omtrekken van bomen, zal door zulke ingrepen een grotere verscheidenheid van vooral abiotische factoren gaan ontstaan waarop geanticipeerd kan worden. Het verkregen horizontale dode hout zal tevens een belangrijke biotische factor worden, die de biodiversiteit ook zal vergroten.

Ook de biotoop op de voormalige vuilstortplaatsen zal door een open structuur meer levensvormen kunnen herbergen. Op deze plaatsen probeert men door recente loofhoutaanplant (o.a. es) in de toekomst economische voordelen te halen. Deze stortplaatsen zijn indertijd bedekt met een dikke laag teeltgrond. Wanneer deze plaatsen (voorlopig) niet gesaneerd zullen gaan worden, lijkt het een betere optie dat hier de aanwezige jonge houtopslag verwijderd wordt. Door braakligging kunnen allerlei kruiden zich ontwikkelen, waardoor zich levensvormen kunnen ontwikkelen die hier weer van afhankelijk zijn. Op deze nu nog vrij open locaties werden dan ook verre weg de meeste vlindersoorten waargenomen. Trouwens de hier aangeplante boompjes lijken verre van vitaal te zijn.

Op menige plaats zijn indertijd bij herbebossing de grove dennen erg dicht naast elkaar geplant. Deze "naaldhoutakkers" hebben een zeer minimale ecologische waarde. Ook visueel verdienen ze geen schoonheidsprijs. Ook voor deze percelen is er veel voor te zeggen om deze op korte termijn om te vormen tot een "waardevoller" open natuurlijk loofbos bestaande uit inheemse soorten.

Verder is in het gehele boscomplex weinig verticaal dood hout waargenomen. Deze biotische factor is vooral noodzakelijk voor vogels die afhankelijk zijn van nestholtes. Tevens is dood hout een levensvoorwaarde voor veel keversoorten, die tijdens hun larvenstadium hiervan afhankelijk zijn. Om het bos van deze ontbrekende factor te voorzien, kunnen op bepaalde plaatsen (loof)bomen geringsd worden.

Het Stuk is sterk versnipperd door een netwerk van rechte zandpaden. Om de eentonigheid van deze even brede zandpaden te doorbreken en om de bosrandbegroeiing geleidelijk te laten variëren van laag naar hoog, kan gedacht worden aan het (voorlopig) afsluiten van enkele zandpaden. Wanneer dit tevens op strategische plaatsen kan gebeuren, kan er meer rust binnen zo'n vergroot bosperceel ontstaan. Stilteminnende soorten zullen hiervan profiteren.

Op termijn zullen in onze maatschappij natuurfuncties en stille recreatie die bossen bieden een steeds schaarser goed worden. Derhalve zal het economisch gewin in de vorm van houtopbrengst steeds meer haar belangrijkheid verliezen. Er is daarom voor te pleiten om de reële natuurwaarde nu al te laten prefereren boven "onzekere" economische belangen. Het Stuk zal dan ook gevrijwaard blijven van onnatuurlijke houtproductieverhogende technieken.

Door het aanbrengen van open heideachtige gebieden zal de infiltratie van regenwater worden vergroot wat weer ten gunste zal zijn voor de waterhuishouding van het hele gebied. Ook de interne overgangen tussen de biotopen onderling binnen Het Stuk zullen de biodiversiteit versterken. Ook is aan te bevelen dat de externe scherpe grenzen die nu overal tussen de bosrand en het agrarisch gebied aanwezig zijn, op bepaalde plaatsen te doorbreken.

afb. 9
Een aardappelveld grenst direct aan het bosgebied. Twee extremen naast elkaar. Niet alleen de laatste rij aardappelplanten zal met "gewasbeschermers" bespoten worden, maar ook de bosrand zal zijn deel krijgen.

afb. 10
Een blik in de toekomst? In bepaalde gedeeltes krijgen inheemse loofbomen langzaam de overhand in een open bosstructuur. De vier lagen die bij een natuurlijk bos horen (boom – struik – kruid – mos / strooisellaag), kunnen zich voldoende ontplooien. Allerlei organismen vinden hier hun habitat c.q. hun niche.

Aldus kan in Het Stuk op het hoogst gelegen deel een tamelijk open heidegebied ontstaan, dat omringd wordt door een zo natuurlijk mogelijk gemengd- c.q. loofbos.

Door de huidige trage ecologische ontwikkelingen die zich nu voordoen en die het gevolg zijn van een "geen goed bosbeheerbeleid", hebben de potenties om zich verder te ontwikkelen tot een volwaardig natuurgebied zich nog niet kunnen manifesteren.

De vastgestelde verscheidenheid in samenstelling van de vogelpopulatie ondersteunt de veronderstelling dat Het Stuk wel kan uitgroeien tot een volwaardig en veelzijdig natuurgebied

Met niet al te moeilijke ingrepen kunnen verschillende interessante biotopen naast elkaar aangebracht worden. Zeker het plaatselijk scheppen van biotopen die lijken op de situatie tot en met de negentiende eeuw lijken haalbaar. Zo'n reconstructie van een deel historisch cultuurheidelandchap kan ook als een compensatie beschouwd worden voor alle grond om Het Stuk heen dat in vorige decennia onomkeerbaar omgevormd werd tot agrarische cultuurgrond.

Om het ecologisch proces naar een volwaardig stuk natuur in de toekomst goed te begeleiden, kan gedacht worden aan overdragen van Het Stuk aan een particuliere natuurbeherende instantie. Omdat in de aangrenzende beekdalen van de Reusel en de Beerze het "Brabants Landschap" al veel gronden ecologisch beheert, lijkt deze Stichting een goede rentmeester te kunnen zijn om Het Stuk te begeleiden naar haar natuurlijke eindfase en het voor ons nageslacht te waarborgen. Bij de recente intergemeentelijke herindeling zijn al veel bossen voor een symbolisch bedrag aan soortgelijke instellingen overgegaan. Voor Het Stuk lijkt dit dan ook, uit rentmeesterschappelijk oogpunt, een interessante optie.

Tevens kan in de toekomst Het Stuk op een verantwoorde manier ecologisch verbonden worden met bosgebieden zoals De Baest en Annanina's Rust.

De inventariseerders

Vogelwerkgroep Midden-Brabant:

J. Aarts, P. Busink, A. van Gelswijk, L. Hilgers, N. Hilgers, H. Smulders, A. Zieltjens

Vleermuiswerkgroep Noord-Brabant:

W. Blankers, J. Nusselein

Dankwoord

Dit verslag was niet mogelijk zonder de inzet van bovengenoemde inventariseerders. Tevens worden J. Aarts, A. van Gelswijk en L. Hilgers bedankt voor het becommentariëren van het concept. Hun opmerkingen zijn in het verslag verwerkt.

Gebruikte literatuur

- Historische Atlas Noord-Brabant, Robas-producties, 1989
- Grote Provincie Atlas Noord-Brabant/Oost, 2^e editie, Wolters-Noordhoff Atlasproducties Groningen, 1998

Bijlage

Aantal vastgestelde territoria per vogelsoort volgens SOVON-normen

Appelvink	0
Boomklever	0
Boomkruiper	17
Boompieper	4
Boomvalk	1
Bosrietzanger	3
Bosuil	5
Braamsluiper	0
Buizerd	2
Ekster	2
Fazant	2
Fitis	16
Fluiter	0
Gaai	10
Geelgors	2
Gekraagde roodstaart	1
Glanskop	0
Goudhaan	39
Goudvink	0
Grasmus	4
Graspieper	0
Grauwe vliegenvanger	2
Groene specht	1
Groenling	2
Grote bonte specht	13
Grote lijster	7
Havik	1
Heggemus	8
Holenduif	12
Houtduif	106
Kauw	0
Kleine bonte specht	1
Kneu	1
Koekoek	1
Koolmees	56
Kruisbek	3
Kuifmees	23
Matkop	26

Merel	137
Nachtegaal	0
Patrijs	0
Pimpelmees	33
Putter	0
Ransuil	1
Rietgors	0
Ringmus	3
Roodborst	110
Roodborsttapuit	0
Sperwer	2
Spotvogel	1
Spreeuw	4
Staartmees	24
Steenuil	0
Tijftjaf	65
Torenvalk	1
Tortelduif	8
Tuinfluiter	7
Veldleeuwerik	0
Vink	147
Vuurgoudhaan	0
Wespendief	0
Wielewaal	1
Wilde eend	0
Winterkoning	127
Witte kwikstaart	1
Wulp	0
Zanglijster	16
Zwarte kraai	9
Zwarte mees	15
Zwarte specht	2
Zwartkop	46
Toegevoegd:	
Bonte vliegenvanger	3
Ijsvogel	1
Nachtzwaluw	0